ארמייען

עס ווערט אפען ערקלעהרט אז קיין אונטער-שייד זאל ניט געמאכט ווערען צווישען די קעמפענדע ארמייען אויף דעם פראנט און די אינדוסטריעלע ארמייען אין דער היים. ווייל דיא ערשטע שטיצט די נאציאנאלע עהרע און דיא צווייטע פראדוצירט פריוואטע געווינסען.

דאס איז לאגיש און עס איז צווייפעלהאפט אויב מיר האלטען עס ווידער געדארפט טהאן וואלטען מיר פארגליכען די פאקטען מיט דער לאגיק. אבער —

וואס מיר דארפען טון איז י ע צ ט איטער יעצט און דאס י ע צ ט פון דער זאך איז —

פריוואטע קאנטראקטארען פאבריצירען מוניציע פאר דער מלחמה און —

מוניציע פאר מלחמה איז קיינמאהל ניט געווען אזוי דרינגענד נויטיג'זוי אין דער יעצטיגער מינוט.

דעריבער איז די הייליגע פליכט פון דער אינדוסטריעלער ארמיי, לאיאל צו שטיצען דיא קעמפענדע-ארמיי. דאס איז חל גלייך צו דיא גענעראלען אין אפיס און די סאלדאטען אין פאבריק.

די קעמפענדע ארמיי קען ניט אפשטעלען זיך צו האלטען א קריעגס געריכט. די אינדוסטריעלע ארמיי. זאל זיך ניט אבשטעלען צו האלטען אן ארביטריישאן אבער — אבער זי זאל ארביטרירען איהרע סכסוכים ווייל — —

ביידע ארמייען האבען בלויז איין שונא —

דער "האון"

ארויסגעגעבען פון
ארבייטס-דעפארטמענט
אימפיריאל מונישאן באארד
קענעדע.

אין א קאנאדער שטאדט

(ערצעהלונג)

פון א. ריינזווין

י"ב.

געקומען איז ער אהער מיט זיין גאנצער פאמיליע צוזאמען, ווייל ער האט מורא געהאט, אליין צו פארען, און די פאמיליע איבערצולאזען צום חסד פון די, וועלכע האבען זיין שטאט צוראבירט, און פריצייטיג אידישע קברים פארמערט. ווען די צוואווילדערטע חיות האבען זיך איינגעשטילט, ווען אויף די צוראבירטע גאסען איז רוהיגער געווארען, האט ער אויף שנעל אלעס אויספארקויפט, און מיט ווייב און קינדער אין וועג זיך געלאזט.

אויסגעהאדעוועט זיך אינ'ם קליין-רוסישען דארף ביים טאטען דעם ארענדאר, האט חיים קיוועקא נאך דער חתונה אין שטאט ביים שווער זיך באזעצט, און א תבואה-סוחר געווארען. און חיים קיוועקא האט זיין ניי געשעפט ליעב באקומען. פארט אין גאנצען ניט אבגעריסען פונ'ם פעלד, אויף וועלכען ער האט זיך אויסגעהאדעוועט. און וואס האט אזעלכע שעהנע זכרונות ביי אים געלאזען. פלעגען אים די קערנער ווייץ און קארן, א גרוס פון דארף איבערגעבען. האט אים די תבואה אין טאטענ'ס הויז דערמאנט. און שעה'ן ווייז פלעגט ער אין תבואה-שפייכלער שטעהן, און אין זיך דעם ריח אריינזאפען, זיך פארגעסען. אין דער וואכעדיגקייט פון דעם האנדעל, און אין אנדער וועלט זיך אריבערטראגען.

האט א אידיש הארץ נאכ'ן פעלד געבענקט, און האט צוליעב דעם האנדעל, צוליעב פרנסה פאר ווייב און קינד, פון דער שטאדט זיך ניט געקענט ארויסרייסען.

און אז מען האט געמוזט פארען, אנטליפען פון א צווייטען פאגראם, האט ער באשלאסען קיין קאנאדע צו פארען. אין דעם לאנד וואו די גאלדענע זאנגען, אנגעגליהט פון דער זון, באדעקען גאט'ס ערד, וועמענס ווייצען און קארן-קערנער, ווערען שפעטער איבער דער גאנצער וועלט צושיקט, די יקא ביכלאך האבען אים נאך דארטען וועגען קאנאדע'ס ברכות דערצעהלט, האט ער דארום באשלאסען אהין צו פארען, צו די גרויסע קאנאדישע פעלדער. און ער איז מיט דער פאמיליע קיין ט. געקומען.

חיים קאוועקא איז אהין געקומען מיט דער דעה א אידישער פארמער צו ווערען, צו ערנערען ווייב און קינד פון דער סאכע און בראנע, און איז א קרעמער געווארען, א בעל הבית פון א קליינער "גראסערי".

פון די רובעלס, וועלכע ער האט מיטגענומען פון רוסלאנד, איז א גרויסער טייל פון זיי נאך אויפ'ן וועג אוועק. און ווען ער איז מיט דער פאמיליע קיין ט. אנגעקומען, איז אים גאנץ ווענינ איבערגעבליבען, ער זאל קענען פאר זיי א פארם קויפען, און אינווענטאר און מאשינען זיך איינשאפען, און פון דער מוטער-ערד די חיונה ציהען. חיים קיוועקא האט זיך אין א פארלעגענהייט געפונען, געזעהן, ווי פון זיינע פלענער ווערט גאר ניט.

אבער חיים קיוועקא איז ניט געוועזען פון די מענשען, וואס פארלירען באלד דעם מוט, און וועלכע גיט זיך באלד אונטער דעם שיקזאל. ער איז געוועזען פון יענעם מענשען-מאטעריאל, וועלכער לאזט זיך ניט לייכט באזיעגען פון דעם שווערען שיקזאל.

אין דער שטאטישער אידישער צייטונג האט ער געזעהן אנאנסירט א רייהע געשעפטען, וועלכע זענען צום פארקויפען. און ער האט זיך אפגעשטעלט אויף דער "גראסערי". ווייל ערשטענס דארף מען צו דעם קיין ערפארונג ניט, און עס איז אויך ניט אין וועג, דאס וואס ער קען ניט די לאנד-שפראך, א געשעפט, וואס מען האט צו טאן נאר מיט אידען, און צווייטענס איז דאס פון אלע געשעפטען געוועזען דאס איינציגע, צו וועלכען ער האט געקענט צוטרעטען מיט זיין געבליבענעם קאפיטאל.

חיים קיוועקא איז א "גראסערימאן" געווארען, זיך און די גאנצע פאמיליע אין דער ארבייט איינגעשפאנט. זיין פרוי יעטע איז אין "סטאר" געשטאנען, ער פלעגט אויף די "מארקעטס" ארומפארען, איינשפארען עטליכע סענט ביים איינקויפען. און זענען די קינדער פון "סקוהל" נאך א היימגעקומען, האבען שוין געווארט אויף זיי פעקלאך, "ארדערס", וועלכע מען האט געדארפט צוטראגען.

אין דער הוצאה זענען די קיוועקא'ס שפארעוודיג געוועזען, געקליבען א סענט צו א סענט, און די שווערע ארבייט פאר ליעב אנגענומען.

יארען האבען זיי אזוי זייער לעבען אנגעהאלטען. און ענדליך איז פאר זיי דער וויכטיגער טאג געקומען. אין באנק איז שוין געוועזען גענוג געלד אויף זייער נאמען, מיט וועלכען מען קען זיך אויף א פארם איינארדנען.

עטליכע חדשים איז חיים קיוועקא אין דעם געגענד ארום ט. ארומגעפארען, אנגעקוקט פארמ'ס, ביז וואנען, איינע פון די פיעלע פארמס, ארום וועלכע עס שלענגעלט זיך די אנטאריא איז אים געפעלען, און חיים קיוועקא האט זיין טרוים פארווירקליכט. ער איז אויף גאט'ס ערד ארויף, און דאס פעלד פאר זיין שותף אין לעבען געמאכט.

צוערשט האבען די קריסטליכע שכנים אויף די קיוועקא'ס קרום געקוקט, עפעס האט זיך זיי ניט געוואלט גלויבען אז א איד, א שטאדט-מענש, זאל זיך מיט פערד און אקס חבר'ן, און שכנים האבען זיך פון דער "דזשואיש פעמילי" פון דערווייטענס געהאלטען, און בלויז באגריסט אוים העפליכקייט, אבער אז מען האט געזעהן, ווי "היימי" נעהמט מיט'ן אקער, ווי א פארמער געניט פון יארען, האט מען אנגעהויבען היימישער ווערען, און נאכ'ן "גוט-מארנען". פלעגט זיך א שכן אמאל אבשטעלען, און אויספרעגען, וואס ער דענקט צו זייען, אדער צו ער וועט האדעווען "קעטל".

מען האט אנגעהויבען נעהנטער ווערען, אבער אויך אין דער נאהענטקייט האט זיך א ווייטקייט געפיהלט. היימי קיוועקאס אידישקייט איז אין וועג געוועזען, אז ער זאל זיך קענען צוזאמעןגיסען מיט דער ארומיגער פארמער משפחה.

א גאנצע וואך איז מען פאריאגט געוועזען, און מען איז פון שטרוי-הוט און די טונקעלע, דיקע "אווער-אלס" און שווערע פארםשיך ניט ארויס. איז אבער דער זונטאג אנגעקומען, האבען פערד און מענש גערוהט, און אויפ'ן פעלד זענען דער אקער און די בראנע ווי פאר'יתום'טע געלעגען.

איבער'ן געדרעהטען און זאמדיגען וועג, האבען זיך "באגיס" געשפאנט מיט פארפוצטע שפאציר פערדלאך געצויגען. דאס איז מען אין דער דערבייאיגער "טשורטש" געפארען. די געזונטע פארברוינטע פארמער-געזיכטער האבען הנאה געהאט פון דעם ריטמישען טריט פון זייער איינגענער "האדעוואניע". מען איז היימי'ס הויז פארביינעפארען, מען האט אים געטראפען א וואכעדיגען שטעהן, ארום הויז זיך פארען. די יונגע האבען זיך וועגען דעם ניט געקימערט, אבער די עלטערע האבען אונטער'ן נאז געברומט. עס האט זיי פארדראסען, ווארום "היימי" איז אין גאנצען ניט א זייעריגער. און געפיהלט האבען זיי, ווי היינטער דעם וועבט זיך עטוואס אין דער שטיל, וואס וועט פון זיי דעם אידען "היימי" פארטרייבען, און אז לאנג וועט ער ניט איינאטעמען די לופט פון די אנטאריער פעלדער.

י"ג.

היימי קיוועקא האט זיך מיט לייב און לעבען דער ארבייט איבערגעגעבען, און זיין פלייס האט געבראכט, אז די אידישע פעלדער האבען זיך ניט געהאט מיט וואס צו שעהמען לגבי די אנדערע פעלדער בעארבייט פון פארמער, וועמענס עלטערען זענען דא געבוירען און אויסגעהאדעוועט געווארען.

קיוועקא'ס ווייסע פארם הויז איז ווי אין א מחנה פון קארןזאנגען פארטונקען געווארען. דורך די אפענע פענסטער, האט זיך אין הויז דער ריח פון "בארלי" און אלפאלפא אריינגעטראגען. הינטער'ן הויז האט זיך געצויגען דער גרינס-גארטען, וואס האט די קיוועקא'ס מיט "וועדזשיטייבעל'ס" באזארגט, און עס איז נאך געבליבען אביסעל צו פארקויפען. און אויף יענער זייט גארטען, איז געשטאנען דער גרויסער "בארן", וואס האט אויבען אלס שייער געדיענט און אונטען איז א שטאל פאר די בהמות און פערד געוועזען.

הינטער דעם "בארן" איז א לעדיג פעלד געוועזען, אבגעצוימט מיט א דראטענעם פארקאן, אין וועלכען בוימלאך פון ווילידע "בערים האבען זיך איינגעפלאכטען, האט זיך אויפ'ן פעלד די איינענע "האדעוואניע" געפיטערט, און דער אויסגעצויגענער מע—ע—ע האט אין דער ווייטקייט אבגעקלונגען.

עס איז אנגעקומען שניט-צייט. — אויף די פעלדער האבען די "בערים" האבען זיך איינגעפלאכטען, האט זיך אויפ'ן פעלד די באוואקסענע פעלדער האבען ווי אבגעגאלטע אויסגעזעהן, מען האט געדארפט דרעשען.

און א מנהג איז שוין דארט פון פיעלע יארען, א גאנץ יאר בעארבייט מען די פעלדער באזונדער, יעדער פארמער זיין פעלד, דרעשען, דרעשט מען אבער צוזאמען, און דער דרעש טאג ווערט ניט פאר קיין ארבייטס-טאג פאררעכענט, נאר אלס א יום טוב.

יעדען טאג פון די שוין קיהלערע סעפטעמבער טעג, קלייבט מען זיך אויף אן אנדער פארם צונויף. עס קומען זיך צוזאמען אלע ארומיגע פארמער, מען ברענגט צושלעפען מיט דער הילף פון א טרויסען, "אינדזשין", די דרעש-מאשין, וועלכע מען האט פאר דער צייט געדונגען. אנגעהאקטע האלין איז אויפ'ן הויף פארהאן. די יונגערע ברענגען וואסער, און באלד טליעט שוין דאס האלץ אין דעם "אינדזשין", און דאס דרעשען הויבט זיך אן. ווערען די ריינע קערנער אין זעק צונויפגעקליבען, צום נאהענטען "סטיישאן" צוגעפירט. אין וואגאנען פארפאקט. און אין די "עלעוויטעדס" אבגעשיקט.

פארטיג מיט דער ארבייט, שטעלט מען פאר'ן הויז א גרויסען טיש צוזאמען, און א יום טוב "דינער" ווערט פון דער פארמערקע פאר אלע "ארבייטס-געסט" סערווירט. זיצט מען ביז שפעט אין אווענד אריין, דערצעהלט מען וויפיעל "בושעל" מען האט פון אקער אראבגענומען, און עס וועט אויך זיין גענוג שטרוי פאר די "קעטל".

ארבייטען אזוי טאג אוים, טאג איין, ביז וואנען דאס דרעשען איז ביי אלע ארומיגע פארענדיגט, הויבט מען זיך דאן אן צום ווינטער גרייטען, צום ווינטער, פאר וועלכען מען האט זיך און די שטאדט, מיט ברויט פארזארגט. ווערט די ארבייט ווענינער, הויבען די קינדער אן אין דער "ווילעדזש" שול צו לערנען, ווערען שפעטער די באמיסטיגטע פעלדער מיט שניי באדעקט, ווערט שווער הויז פון פעלד צו אונטערשיידען, און נאר דער רויך פון די קוימענס דערצעהלט, אז אינ'ם שניי געפונען זיך הייזער, וואו מענשען וואוינען.

* * *

היימי קיוועקא האט זיך ניט נור מיט'ן פארמער-לעבען איינגעלעבט, נאר ער האט זיך אויך גליקליך געפיהלט.

אבער די יארען זענען געגאנגען, און די יארען האבען היימי קיוועקא'ן מיט א נייער פראבלעמע פנים אל פנים אוועקגעשטעלט.

היימי קיוועקא האט אנגעהויבען איינצוזעהן, ווי זיינע אייגענע קינדער ווערען פרעמד צו אים, אנטרונען פון אים, און אז ביי אים אין הויז לעבען צוויי פארשידענע וועלטען.

ער פלעגט מיט דער פאמיליע אויף ימים נוראים קיין ט. פארען, אבער די עטליכע טעג פון יאר צווישען אידען, זענען ניט גענוג געוועזען, אז קיוועקא'ס קינדער זאלען צו זייער פאלק באהעפט זיין.

און אליין איז מען אויך פון אייגענעם שטאם אבגעריסען; איין איד צווישען אלע פארמער-קריסטען. האבען זיך קיוועקא'ס קינדער מיט די פארמער קינדער גע'חבר'ט, צוזאמען אין שול געגאנגען, די "טשיורטש-פארטיס" מיטגעמאכט, דאס גאנצע ארומיגע לעבען אין זיך אריינגעזאפט. און ניט נור פיזיש געזונטע פארם-קינדער אויסגעוואקסען, נאר אויך עהנליך אין יעדען הינזיכט צו זייערע ניט-אידישע חברים און חבר'טארינס.

אין די לאנגע ווינטער-נעכט, פלעגט היימי מיט זיינע קינדער אידישקייט לערנען, דאווענען געלערנט. אבער עס האט זיך ווענינ וואס צו זיי צוגעקלעפט, און ער אליין האט זיי ניט געקענט אונטערשיידען אין אידישקייט דער גאנצער ארומיגער חברה יונגוואַרג.

לאנג האט היימי קיוועקא געטראכט וואס צו טון צו דעם. אבער איינמאל, ווען זיין עלטערער "באי" האט פאר אים דעם סוד ענטדעקט, אז ער האט ליעב דזשעני'ן, דעם שכן דזשעק מארטינ'ס טאכטער, און אז זיי האבען באשלאסען א באלעבאטישקייט פאר זיך איינצושאפען, און נאך דאס יאר הייראטען, איז מיט אמאל היימי'ן אלעס קלאר געווארען. און דער באשלוס איז געקומען.

ער מוז די איבעריגע ראטעווען . . . . ער וועט אויף זיין חשבון, זיינע קינדער צו זייער פאלק אומקערען. ער מוז עס טון, מעג ער זיך אפילו זיין גאנץ לעבען צוברעכען . . .

און חיים קיוועקא איז צוריק א שטאדט-מענש געווארען.

(ווייטערע קאפיטלאך קומענדע זונטאג)

ווייטערע איינצעלהייטען וועגען דעם שרעקליכען פאגראם אין גלוכאוו.

קאפענהאגען.

ווייטערע איינצעלהייטען וועגען דעם שוידערליכען פאגראם אין גלוכאוו, וואו איבער 400 אידישע נפשות, צווישען זיי פיעלע קליינע קינדער, פרויען און אלטע מענער, האבען פערלוירען זייערע לעבענס נאך דעם ווי זיי זיינען שרעקליך געמאטערט געווארען פון די הוליגאנעס, זיינען דא היינט דערצעהלט געווארען פון א צושויער פון דער גרויסער שחיטה.

,,פון 5 אזייגער פארנאכט פון דעם 7-טען מארטש'' האט ער דערצעהלט, ,,ביז דעם פריהמארגען פון דעם 10-טען מארטש איז גלוכאוו געווען אין די הענד פון א צוואווילדעטער מאסע מערדערס.

,,איבער 410 מענשען, במעט אהן אן אויסנאהמע אלע אידען, האבען פערלארען זייערע לעבענס. די פאגראמשטשיקעס האבען אויסגעקוילעט אלע אידישע סטודענטען, זיי האבען אפילו ניט געשאנעוועט די 12 יעהריגע איינלאך פון דעם ערשטען קלאס. ביי פיעלע פון די וועלכע זיינען געבליבען לעבען האבען די הוליגאנעס אפגעשניטען די הענד. קליינע קינדער זיינען ערמארדעט געווארען אויף א העכסט ברוטאלען אופן פאר זייערע מוטערס, אויגען. מענער זיינען ארויסגעטריבען געווארען אין די גאסען, אויסגעשטעלט געווארען אין רייהען און געפייניגט געווארען אין אונבעשרייבליכע אופנים. מען האט זיי געשלאגען, געשטאכען און ענדליך דערשאסען. איין מאן האבען די פאגראמשטשיקעס צוגעשטעלט א רעוואלווער צום שטערן און געזאגט: ,,גיב אונז בראנפען, אלס דאנק וועלען מיר דיך דערשיסען''. פון דעם קען מען זיך גרינג פארשטעלען ווי שרעקליך מען האט געפייניגט די אומגליקליכע אידען איידער מען האט געמאכט א סוף צו זייערע לעבענס.

אין די ארומיגע דערפער האט מען אויסגעקוילעט אלע אידישע פאמיליעס.